

մնալով դարձեալ որ և իցէ մարմնական պատիժ կրելէ ու տէրութեան հարկ տալէն : Բնականութեան գլխաւոր պատուանդաններն են , սեպուհ , կոմս , պարոն , և այլն , որոնք դարձեալ զանազան աստիճաններ կը բաժնուին . և ազնուականաց մէջ ալ բարձրագոյնը ու ստորնագոյնը կայ . զոր օրինակ ստորնագոյնը բարձրագոյն ազնուականին ամէն առանձնաշնորհութիւնները չունի և չկրնար ալ ունենալ ինչուան որ տէրութեան ամենամեծ արդիւնաւոր ծառայութիւն մը ըրած չըլլայ : Բնական կրնան իրենց կալուածոցը մէջ որ և իցէ շէնք ու գործատուն շինել առանց տէրութեան հարկ մը և կամ հատուցում մը ընելու : Բայց ամէն երեք տարին մէյմը պարտական են նոյն նահանգին բարձրագոյն ժողովքին ներկայանալու՝ ուր կայսեր հրամաններն և տէրութեան գլխաւոր ատեաններուն նոր ընտրուած անդամները կը ծանուցուին . բայց ասկէ պարտական է դարձեալ իւրաքանչիւր ազնուական տէրութեան ինչ և իցէ տեսակ ծառայութիւն մը ըլլայ ընելու , և թէ որ ընտանիք մը ամբողջ երեք ազգ շարունակութեամբ պակսի այս պարտքէն՝ իր ազնուականութենէն կ'իյնայ : Սակայն այս մասին վրայ՝ Խիկողայոս Ա. շատ տարի չէ որ նոր կարգադրութիւն մը ըրաւ՝ որով իւրաքանչիւր նահանգ հիմա ընդհանուր ցեղագրութեան մատեան մը ունի՝ ուր ազնուականութիւնը 14 դաս բաժնուած է . արդ որ և իցէ քաղաքացի մը եթէ իր արդեամբքը տէրութեան խորհրդականի կարգ անցնի՝ ազնուականութեան չորրորդ դասուն մէջ կը մտնէ . իսկ եթէ մէկը զինուորական ծառայութեան մէջ առաջ երթալով գնդապետութեան պաշտօնին հասնի՝ ճերորդ դասու ազնուական կ'ըլլայ , ու որդւոց որդի կը տւէ : Բայց այն որ ռամիկ ու ցած աստիճանէ է՝ միայն անձնական ազնուականութիւն կրնայ ունենալ , և նոյնը իրեն որդւոցը չանցնիր . իր տղաքը համալսարանի ու տէրութեան դպրոցներու մէջ կրնան մտնել , բայց ոչ և ազնուականաց համար

յարքունուստ սահմանեալ վարժոցներու մէջ :

Վաշտագիտ : — Հասարակ քաղաքացի ըսուածներն ալ՝ այլ և այլ դաս բաժնուած են՝ և իւրաքանչիւրն իրեն աստիճանին համեմատ քիչ կամ շատ առանձնաշնորհութիւններ ունի և ըստ այլ և այլ վիճակի կենաց ասանկ կը բաժնուին . Ա. Ղաս աննշան կամ սինլքոր մարդկան՝ իրենց արդեամբքը առաջ եկած : Բ. Ղաս վաճառականաց : Գ. Ղաս արուեստաւորաց : Դ. Ղաս տեղացի գրուած օտարականաց : Ե. Ղաս այնպիսի մարդկանց՝ որոնք ուրիշ քաղաքներ պանդխտած՝ օրուան պարէնին իրենց աշխատանքը կը հայթայթեն : Երկրորդ ամէնքն ալ ընդհանուր անուամբ հասարակ ժողովուրդ կամ քաղաքացի կը կոչուին :

Վեղացիտ : — Երկրորդ ալ դարձեալ իրեք դաս կը բաժնուին : Ա. Բնատ գեղացիք՝ որոնք քաղաքացիի մը առանձնաշնորհութիւնները վայելելու իրաւունք ունին : Բ. Տէրութեան կամ արքունեաց գեղացիք , որոնք պարտական են հարկ վճարել ու տէրութեան համար աշխատիլ : Գ. Բնականաց գեղացիք , որ բոլորովին իրենց տիրոջը տակ ընկճուած են : Դ. յս երրորդ դասու գեղացիք կամ ստրուկ ըսուածները՝ որ Ռուսաստանի մէջ բաւական բազմութիւն են , արդի մեծախորհուրդ Բըքսանդր կայսեր հայրագութ շնորհիւ , աւելի լաւ վիճակ մը ունեցան , գրեթէ ազատելով այն ծանր ստրկութեան լուծէն :

Կը շարունակուի :

Բօդաւիս կամ Գետաւնոշկն :

Բնականներն որուն կաշին վաճառականութեան մէջ մեծ առուտուրի նիւթերէն մէկն է , ըստ ոմանց կը կոչուի « Բօյիէի » կամ « Բօյի » որն որ մեծ մեկան տեսակ մըն է , որուն ետեւի թաթերն աւելի լայն են , և կը գտնուի Նիւլի մէջ :

Բողամիս կամ Գետառնուկն .

Բողամիսի մորթը շատ ատենէ 'ի վեր ամէն տարի հազարաւոր թուով Լաբուրա կը բերուի որն որ ծանուցուած է Բաթմա անուամբ և գլխարկ շինելու կը գործածուի . Վաստորի կամ ջրշան մորթին շատ նման է՝ անանկ որ իրաւում տեղ կրնան գործածուիլ : Բողամիսը կրծող կենդանեաց ցեղէն է և թէպէտ արտաքին երևութովը ջրշան շատ կը նմանի , բայց ներքին և արտաքին կազմութեամբ մեծապէս կը տարբերին իրարմ : Բողամիսին երկայնութիւնը գլխէն ինչուան պոչը մէկ ոտք , ինը բթաչափ և վեց գծաչափ է . իսկ պոչին երկայնութիւնը մէկ ոտք երկու բթաչափ է : Հարաւային Ղազարիկոյ մէջ շատ կը գտնուի , և սովորաբար գետերուն յատակը եղած խողուններու մէջ կը բնակի , ուր նաև իրեն ձագերը կը ձկնի չորսէն ինչուան եօթը

թուով : Ի բնէ մասնաւոր գութ ու խնամք մը ունի իր ձագերուն վրայ , և զիրենք իր հետը կը քալեցնէ . ջրաբնակ է և գետնին մէջ ծակ բանալու շատ յարմար իր մարմնոյն ձևովն : Վոչնք ջրշան նման է և սաստիկ խիտ են մազերը , որոնք ըստ բաւականին երկայն , փափուկ և փայլուն են : Թիկունքը թուի շագանակի կը զարնէ , կողերը կարմիր , իսկ փորը բացագոյն սև . ընդհանուր կաշին մոխրագոյն է , միայն փորուն վրայ քիչ մը աւելի բաց : Բողամիսի տեսակներ կան որ բոլորովին կարմիր են , ոմանք ալ սև բայց կարմիր գծերով , ուրիշ տեսակներ ալ կան դարձեալ ձերմակ պիսակներով : Վրուխը լայն , թանձր և ծայրը տափակ է . աչուրները պզտի և մարմնոյն ձևը լողալու յարմար . ախանջները կարճ և բոլորաձև , ընչացքներն երկայն և ձիգ . ծամելեաց երկու

կողմերը չորս չորս ծապիչ ատամունքներ ունի ջրչան նման : Վերի կողման շնտերքը մազոտ է և ակունները կարծես թէ բռնի շթունքը պատռելով դուրս կ'ելլեն . բայց ամենեւին արգելք մը չեն ըլլար որ և քցէ խորտուբորտ և պինդ բաներ կրծելու :

Բօդամիսը հինգ մատ ունի իւրաքանչիւր թաթին վրայ . առջևի թաթերուն բթամատերը շատ կարճ են , իսկ մնացածները բաւականապէս երկայն . ետևի թաթերունը իրարու կպած են լուղական կենդանեաց պէս . բոլոր մատուղները լայն ու կարծր ձիրաններ ունին . պոչը , ինչպէս ըսինք վերը , երկայն է , կոնաձև , ուժով , թեփոտ , հաստը մազերով : Կենդանաբանք աս կենդանոցս ներքին կազմութիւնը գննելով տեսեր են որ հագագը կամ թէ շնչառութեան խողովակը , ոնգաց վարի մասին հետ միացած է եղեր ձագարի ձևով , որով և մէկ շնչառութեան ծակ ունի . աս պատճառաւ ջրին երեսը լողալու ատենը բոլոր բերանը ջրին մէջը կ'ըլլայ , և ոնգունքը միայն անմիջապէս ջրէն վեր . դարձեալ հագագին աս տեսակ կազմութեանը պատճառաւ անկարող է ձայնի ելլէջ ունենալու և միայն սուր ու խայթող ձայն մը կրնայ հանել :

Իսկ այս կենդանոցս բնութեանը գալով , կենդանաբանք շատ հեզաբարոյ է կ'ըսեն և անմիաս . բռնուելէն ետքը շուտով կ'ընտանենայ զինքը սնուցողներուն և վրան սէր ցուցնողներուն հետ . զինքը չարչարեն նէ ալ , դիմացինին միաս մը չընեն , և ոչ ալ ձայն մը կը հանէ ինչուան որ խիստ չնեղուի վիրաւորուելու չափ , և ան ատեն սուր ձայն մը միայն կը հանէ : Խոտով միայն կը սնանի :

Հոս դրած պատկերնիս անմիջապէս աս կենդանիս տեսնող և սնուցանող անձէ մը նկարուած է որ նաև այս յետագայ տեղեկութիւնները կուտայ :

Բօդամիսին իմացականութիւնը ատ նուազ է , շարժմունքը դանդաղ և անշնորհք , իր կերպարանքը շատ կը յիւեցնէ ջրային մեծ մուկը՝ բայց առանց սնոր աշխուժութիւնը ունենալու : Բո-

լոր ժամանակը հանգչելու , քնանալու և ուտելու կ'անցընէ : Կրիկունները կամ ինչպէս նաև գիշերներ իրեն գործունէութեան ժամանակն է , թէպէտև կենդանոցս մը բնութիւնը իմանալու համար իր ազատ վիճակին մէջ զինքը տեսնելու է , և ոչ գերութեան մէջ : Երբեք է որ իր ծննդեան կլիմային տակ ինչպէս է ջրիէ , Բարակուա , Պուէնոս-Լայրէս , և Կիւբիւմանի գաւառը ուր որ աւելի շատ կը գտնուի թերևս հոն աւելի աշխոյժ ու արթուն ըլլայ իմանալու համար իրեն բնական թշնամիները և անոնց ձեռքէն փախչելու : Եւ թէպէտ ամէն տարի այս կենդանիէս անբաւ բազմութիւն մը կը սպանուի որպէս զի կաշին Լարոպա բերուի , բայց 'ի վերայ այս ամենայնի դեռ ասկէ աւելի ստոյգ ծանօթութիւն մը չունինք աս կենդանոցս բարուցն և կենացը վրայ , թէպէտ և շատ գիտնալու արժանի բաներ հարկ է որ ըլլան , եթէ ինչպէս որ պէտք է նէ դիտուի ու քննուի , :

Մուքուայի մեծ զանգակին տեղափոխութիւնը¹ , և երևելի զանգակաց ճանրութիւնը :

Եւս զանգակաց թագաւորն , որ շատ տարիներէ 'ի վեր հողուն մէջ խրած էր , հիմա նորոգեալ Բրեմինի գլխաւոր զարդերէն մէկն է . մեծութեանն համար կրնայ շէնք մը ըսուիլ , վասն զի 6^մ,67 բարձրութիւն ունի , 7^մ,29 տրամագիծ , իսկ ծանրութիւն է 253,912 հազարակրամ : Թափուեցաւ 1733ին Իննա Լանուինա կայսրուհւոյն իշխանութեանն ատեն , Լէքսիս Սիբայէլովիչ կայսեր զանգակին տեղը բռնելու համար , որ Բրեմինի հրդեհէն ջախջախուած էր 1701ին :

Սահնալով որ այսպիսի ահագին զանգուած մը չկարենան դիւրաւ շարժել՝ մեծին Լանայ զանգակատան մօտ

¹ Եւս զանգակին վրայք համառօտ տեղեկութիւն մը տես Բ հատոր Բազմալ . երես 125 :